

Baja és térségének fejlődési lehetőségei

Development Possibilities of town of Baja and its surrounding area

Laki Ildikó

JGYPK, Szegedi Tudományegyetem – Szociológiai Intézet, MTA TK

Összefoglalás: Tanulmányom Baja és közvetlen térségének jelenlegi fejlődési vonalait kívánja bemutatni, áttekinteni. Baja települése Bács-Kiskun megye potenciális városának tekinthető, azonban sajnálatos módon a város és környékének kihasználása azonban gyenge mutatókkal rendelkezik. A természeti értékei közül kiemelendő a Duna, valamint az általa határolt területi egységek, továbbá a Gemenci erdő egy kis területe, és mindemellett számos építészeti, kulturális emlékek. Ezt erősíti továbbá a vizsgált térség multikulturális kincseinek tárháza, melyet a magyarok mellett a szerbek, horvátok és svábok nyomatékosítanak. A kérdés tehát az, vajon mit adhat a város és környéke Bács-Kiskun megye vagy akár az egész régió számára. Milyen jövőt kínál a Duna, a város épített és természeti környezete, milyen lehetőségeket rejt magában a természet és a nemzetiségek sokszínűsége adta lehetőségek köre.

Abstract: Current paper aim to present the development prospects of Baja and the surrounding area. Baja has the potential of becoming the major center of Bács-Kiskun county, however, the town unfortunately, as of yet has been unable to utilize its full potentials. Its surrounding natural assest include the Danube and its vicinity, small section of Gemenc forest as well as numerous architectural, cultural sight. Besides these we must mention the rich multicultural heritage of the town which contains number different ethnicities including Serbian, Croatian and Swabian aspect. The main question is how the town and its surrounding area can contribute to Bács-Kiskun County. It further covers the development opportunities offered by the Danube, the exiting built and natural environment and the possibilities for advancement provided by the multitude of ethnicities present.

Kulcsszavak: Duna, természeti és épített környezet, városfejlesztés, településformálás, nemzetiségi értékek

Keywords: Danube, urban planning, natural and built environment, urban development, ethnic values

1. Bevezetés

A magyar Bácska fővárosa, a térség központja Baja. A Duna-parti város sorsát is évszázadokra meghatározta egy-egy uralkodói döntés. A környékben szívesen vadászgató Mátyás király 1472-ben a Czobor családnak adományozta a települést.1692-ben szabad királyi várossá nyilvánította Lipót császár. Ekkor kapta Ádámot és Évát ábrázoló címerét. A dunai vámszedési jogot pedig Ferenc királynak köszönhette.(Két folyó között, 1997)

Tanulmányom elsősorban és hangsúlyosan Baja, másodsorban és kevésbé nyomatékosan térségének bemutatásáról szól. A város és térsége a magyarországi települések között sajátos „életutat” járt be, a 19. század, de leginkább a 20. század folyamatos kudarcra íteltette a várost. Térségi helyzetét nehezíti továbbá a folytonos szerepkeresése, értékeinek megfelelő kihasználására irányuló próbálkozásai, illetve leginkább annak sikertelenségei, valamint helyi társadalmának lassú és folyamatos csökkenése. Így tehát a főkérdés az, vajon a város miként lesz képes helyi társadalmát megtartva fejleszthetővé és központtá emelni Baja városát és közvetlen térségét.

2. Baja és térsége

A közel 2200 km² kiterjedésű, 120 ezer lakosú Bácska a hajdani Bács-Bodrog vármegyének a trianoni határmegvonás (1920) után is hazákhöz tartozó része, melyet a Bajához fűződő szoros kapcsolat alapján egészítettünk ki néhány egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei községgel (Nemesnádudvar, Sükösd, Érsekcsanád) (Enyedi – Horváth, 2002)

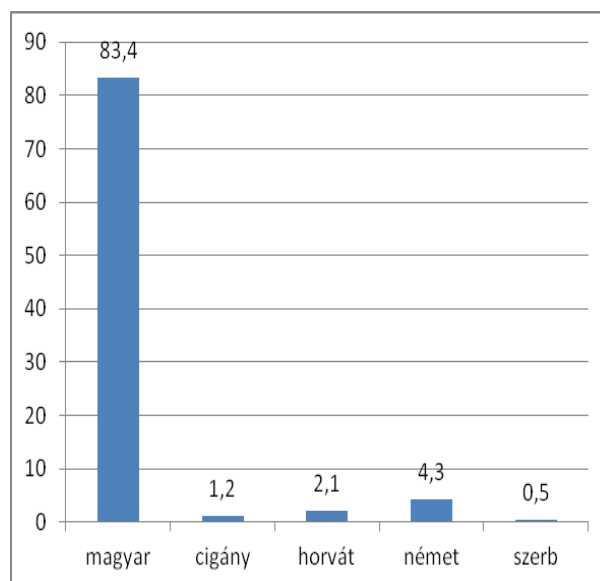
Baja város a magyarországi Duna déli szakasza mentén, a Dél-alföldi régió és Bács-Kiskun megye délnyugati részén helyezkedik el. Közigazgatási területe 177,6 km², melynek 80%-a a Duna bal partján található. Szomszédos települések északról Érsekcsanád; keletről Csávoly, Felsőszentiván és Bácsbokod; délről Vaskút, Bátmonostor és Szeremle, nyugatról pedig három Tolna megyei település: Bática, Pörböly és Decs. (IVS, 2008) A város lakossága 35 990 fő (2014. január 1.) A megye, a táj városa Baja, melyet a hányatott sors jelzővel jelölhetünk. A török időben Baja nem volt számottevő település, fejlődési útja nem követte az alföldi városok egyenletes útját. Valamikor a 18. század közepén kap hangsúlyosabb szerepet azáltal, hogy a agráráru-termelés révén felvirágoztatta gabonatermelését, melyet a Duna segítségével tett „értékesíthetővé.” Azonban mindez nem volt hosszú életű, mivel a 19. században induló vasútépítkezések során csomóponttá nem vált a város, forgalmi helyzetét továbbra is a peremszerep jellemezte. A közlekedés, a szállítás, illetve a település megközelíthetősége leginkább a vízi és közúti hálózaton keresztül volt lehetséges, közúthálózata az országos átlagnál jóval rosszabb minőségű volt. A 20. század elején néhány évig a Trianon utáni csonka Bács-Bodrog vármegye székhelyévé vált, azonban az 1950-től ezt a szerepet - melyet már ekkor megyeszékhelyként definiálhatunk - Kecskemét vette át. Megjegyzendő: a mai Bács-Kiskun megyét ekkor szervezték Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye déli feléből és Bács-Bodrog vármegyéből. Az alapvetően agrárjellegű település élete az 1960-as, de még inkább az 1970-es éveket követően további átalakulásoknak lehettünk tanúi. A település a térség könnyűipari városává vált, finommechanikai, kötöttárugyártás és különböző mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek (malomipar, húsipari feldolgozás stb.) jellemezték a város foglalkoztatói körét. Az 1990-es éveket követően, hasonlóan a többi ipari tevékenységgel foglalkozó településhez a város élettere a szükségszerű változásoknak volt kitéve. Új szerepek, új városi és térségi funkciók megjelenését tűzte célul, melyben a korábbi értékek mellett az újdonságoknak, újszerű kezdeményezéseknek is helyet kíván adni a város. Baja és térsége esetében a multinacionális szervezetek, cégek betelepülése a rendszerváltást követően elmaradt. Az 1990-es évek első felében elsőként a már kevésbé működő nagyvállalatok, szervezetek kerültek átalakításra, de még inkább megszüntetésre. A település foglalkoztatottsági szerkezete az eddig sem stabil jellegéből tovább veszített, annak ellenére, hogy a város potenciális szereplője maradt Baja egyik legnagyobb foglalkoztatója, a Délhús Rt. (fő profilja élőállatok vágása és feldolgozása, valamint húskészítmények és gyorsfagyasztott termékek gyártása és értékesítése); az 1991-ben létrehozott AXIAL Kft. (amely ma Baja egyik legnagyobb magánvállalkozása), a cég 1991-ben létesült, a

kezdetekben alapvetően gépekhez szükséges alkatrészek forgalmazásával, később mezőgazdasági gépek értékesítésével foglalkozott, illetve hasonló múltta tekint vissza a város több mint húsz éve stabilan működő közép vállalkozása, a Bácska Sütő- és Édesipari Kft. A térségben kiemelt gazdasági és foglalkoztató szereppel rendelkezik a Bajafil Fonó - Fonalgártó és Kereskedelmi Kft., a csávolyi székhelyű magyar tulajdonban levő és évről-évre dinamikusan fejlődő MOGYI Kft. A szervezet fő profilja olajos magvak pörkölése, csomagolása és forgalmazása, mely az elmúlt közel tíz évben a környezete számára is látványos fejlődésen ment keresztül. A város néhány nagyobb gazdasági szervezetén kívül az 1990-es évek végén megjelentek a multinacionális cégek is; a Spar, Lidl, Aldi, Tesco, a város több területén pedig a kisebb bevásárlóközpontok. (Laki, 2013)

3. Lakosság, helyi és térségi társadalom

Baja város miliójét meghatározó helyi társadalom, a város esetében mindig is alapvetően a polgárosodás elveire épült.

Az 1700-as évektől kezdve Baja erősségei közé tartozott a polgári város megteremtésének elve, a polgári léthez szükséges intézmények kialakítása és működtetése, (a kaszinók, lovas egyletek, kulturális körök). Mindez az 1900-as évek közepéig jellemzője volt a város mindennapjainak. Az 1950-es évek után a város közigazgatási, gazdasági súlypontjának áthelyeződésével a helyi társadalmat sem kerülték el a változások: a város értelmiségi rétege feladta addigi tevékenységét, elsősorban a könnyűiparra és mezőgazdaságra alapozott új foglalkoztatási struktúra jött létre, melyben a tradíciók nélküli műszaki értelmiség, a szocialista iparra épülő új ipari tevékenységet folytató szakmunkások és mezőgazdasági munkások kaptak kiemelt szerepet. (Laki, 2013) A városi lét másik meghatározó elemei a 18.-19. század során a betelepült nemzetiségi csoportok, melyek a mai napig is sokszínűvé és izgalmassá teszik a város miliójét, hiszen olyan kulturális, oktatási értékek megvalósításában játszanak szerepet, mely a 21. században még inkább szerepet játszanak a multikulturális értékrend megteremtésében. A városra vonatkozó nemzetiségi adatok megoszlása a 2011. évi népszámlálás, illetve a Magyarország helységnevtára 2014-es kiadványa szerint az alábbiak szerint alakult:

1. ábra: Nemzetiségek Baján (2014 – Magyarország helységnevtára)

A térségben négy kisebbség él egymás mellett (német, cigány, szerb és horvát). Ezek a kisebbségi csoportok az 1600-as évektől kezdve kiemelt szerepet töltenek be a település életében, a helyi értékközvetítésben, a társadalmi kapcsolatok kiépítésében, a város multikulturális jellegében.

Az 1990. évi népszámlálás adatai alapján a térségben 122 fő vallotta magát cigány nemzetiségűnek. A 2011. évi adatok több 9,35-szörös (2011. 1141 fő) cigánylakosságot regisztráltak a térségben, Baja esetében ez a szám csak 7,3-szoros. A cigány lakosság területi megoszlása a térségben eltérő, vannak olyan települések, ahol a cigánylakosság nagyobb arányban van jelen (például Sükösdön, Bátmonostoron). (Laki, 2014)

A horvát családok ennél aktívabb jelenlétet tanúsítanak, bár igen kevesen integrálódtak a többségi társadalomba, kultúrájuk, munkavégzésükre jellemző szorgalmuk nagymértékben hozzájárul a térség fejlődéséhez, agrár felzárkóztatásához (a statisztikai adatok szerint térségi szinten 1199 fővel, városi szinten 621 fővel voltak többen 2011-ben, mint 1990-ben) a térség összes településén. A szerb nemzetiség esetében azonban mindez kevésbé mondható el, egyfelől számuk csökkenő tendenciát mutat a vizsgált (2001-2014 között) időszakban (177 fő- 1990-ben és 369 fő a 2011-ben, KSH adatok szerint), másfelől kisebbségi-kulturális dominanciájuk kevésbé számottevő, mint a horvátok esetében. A szerepük elsősorban a kulináris kultúra, a tánc- és zeneművészet területén jelentkezik helyi, de még inkább térségi szinten. A térség legnagyobb, társadalmi vonatkozásában legerősebb kisebbségének tekinthető a német kisebbség (számuk 2011-ben kistérségi szinten 4069 főre, a Baján élő németek száma 1566 főt tett ki). Aktív mezőgazdászokként, agrár szakemberekként voltak, és ma is jelen vannak. A nemzeti kisebbségek intézményesültségét mutatja civil hálózati rendszerük, aktív politikai megjelenésük, a társadalmi életbe való aktív bekapcsolódásuk. Évtizedek óta működő oktatási és kulturális intézmények biztosítják. Kisebbségi háttérüket - önkormányzataik mellett - a Bunjevacica "zlatna grana" Kulturális Egyesület, a Bácska Német Kulturális Egyesület, a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja biztosítja. Mintahogy ez már a korábbiakban leírásra került, a nemzetiségek már csak igen alacsony számban színesítik a város mindennapi életét, azonban törekvéseik, kultúrában betöltött szerepük továbbra is jelentős. Így maradandó értéket képvisel a Bunyevác tájház, mely épített örökség formájában mutatja be a betelepült délszláv eredetű, horvát nyelvjárást beszélő, római katolikus vallású csoport mindennapjait, a Zsinagóga, mely jelenleg Baja városi könyvtárának ad helyet, biztosítva ezáltal a helyi kultúra megőrzött értékeinek dokumentált körét, illetve elsősorban a Német Nemzetiség számára jött létre, de a városban és környékén élő német nemzeti értékek iránt érdeklődőket sem kizáró Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja a kiszakadt német nemzeti értékeket ápoló, őrző és tovább építő intézményeként a település és térség szintén meghatározó intézménye.

4. Jövőkép

A *Bajai Városfejlesztési Stratégia* vonzó, versenyképes, harmonikusan fejlődő térségközpontként vizionálja a várost. A környezeti és természeti értékeket megőrző városfejlesztést, továbbá nyílt és együttműködő városi közösségek, szervezetek tudatos fejlesztését tekinti alapvető célnak. Mind a fejlesztési prioritások, mind a specifikus célok hangsúlyosan tartalmazzák a természeti környezettel harmonizáló fejlesztések szükségességét. Ebből adódóan két középtávú cél került meghatározásra. A gazdaság, – ezen belül a turizmus fejlesztése, a térségi szintű fenntarthatóság jegyében –, valamint a helyi, illetve térségi

társadalom és az ehhez kapcsolódó civil, kulturális, oktatási valamint humán intézmények jövőjének, de legfőképpen működésének, szerepének pontos meghatározása. (IVS, 2008). Baja és térsége az elmúlt időszakban **három fő** területen képviselte turisztikai törekvéseit. **Egyfelől** a Duna és a hozzákapcsolódó turisztikai potenciálok kihasználására épülő iparágak kialakítása. Ehhez kapcsolódóan a város további fejlesztéseket, beruházásokat tervez a város, így az Atlanti Óceánt a Fekete tengerrel összekötő EuroVelo6 Európai Hosszú távú Kerékpáros Úthálózat magyarországi szakaszához csatlakozó kerékpárút-rendszer kiépítését, mely a Duna és a Sugovica találkozásánál, a Türr István hídnál indul majd, és a koronátöltésen a Halászati emlékművet is érintve halad a Petőfi –sziget felé a régi hídon keresztül. (www.csodalatos baja.eu). A város **másik** nevezetessége a Bajai Halfőző Fesztivál, amelyet a város 2014-ben 19. alkalommal szervezett meg. Ehhez a programhoz kapcsolódva készült el az a jövőbeni koncepció, amely "Baja Fesztivál-város turisztikai háttér infrastruktúrájának komplex fejlesztése" program alatt teremti meg azt a háttér infrastruktúrát, amely szükséges ahhoz, hogy a bajaiak és az idelátogatók magas színvonalú, minőségi turisztikai szolgáltatásokat vehessenek igénybe. **S végül** a város jelenlegi, de a jövőben fejlesztendő területei közé került a természeti kultúra helyi és térségi fejlesztése, mind a Gemenci erdő, mind pedig a térség közvetett és közvetlen térségében megvalósítható oktatási-kulturális törekvés a tanösvényi program. A következő évek nagy beruházásának tekinthető a „Pandúr-falu Ökopark” projekt elem. Ez a Nagy-Pandúr-szigeten fog megvalósulni, ahol egy ökoturisztikai látogatóközpont épül ötemeletes kilátóval, tanösvénnyel és főzőhelyekkel. Az „ökoturisták” a tanösvényen többek között megismerhetik a Gemenci erdő növény- és állatvilágát. (www.csodalatos baja.eu)

4. Következtetések

Baja városa Bács-Kiskun megye kihasználásra váró települései közé tartozik. A jelen tanulmányban bemutatott területek (nemzetiségi kérdés, turisztikai célpontok) mindegyike még fejlesztésre váró terület. Bár elindultak a különféle beruházások, területi és térségi potenciák kihasználására irányuló törekvések, alapvetően a város meg nem talált megyei, régiós szerepe okozza legnagyobb dilemmát a város számára. A város szerepét alapvetően továbbra is a Duna határozza meg, e köré épülnek a beruházások, fejlesztések. A kérdés azonban az – ahogy ezt az összefoglalásban is jeleztem – elegendő lesz-e egy város központi szerepének megerősítéséhez. A kérdés nyitott marad mindaddig, ameddig Budapest és a megyei központok mellett nem jelennek meg a kisebb, befektetésre alkalmas településekkel kapcsolatos törekvések.

Irodalomjegyzék

- Két folyó között – Bács-Kiskun. (1997) Bács-Kiskun megyei Önkormányzat
Baja 200 éve város. (1999). Baja, Türr István Múzeum
Baja Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája (IVS). Baja (2008) Letöltés helye és ideje: www.baja.hu (2015. január 10.)
A Bajai Többcélú Kistérségi Társulás 2008-2012. évekre szóló kistérségi intézkedési tervének értékelése, felülvizsgálata, 2011-2014. évekre szóló kistérségi intézkedési terve. (kézirat)
Beluszky P. (2003): Magyarország településföldrajza. Dialóg Campus

Enyedi Gy., Horváth (2002): Táj, Település, Régió. MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth Kiadó

Laki I. (2014): Bács-Kiskun megye értéke: Egy Duna menti kultúrváros: Baja (pp. 223-246.) In: Miklós Péter (szerk.). A szegedi nagytájtól az egységesülő Európáig. Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány

Laki I: Egy régi könnyűipari város. Baja és térsége: Baja és térsége. pp. 159-179. In: Szirmai Viktória (szerk.) Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete. 287 p. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet (2013) Turisztikai fejlesztések Baján . (www.csodalatosbaja.eu/index.php/hu/fejlesztes)

Magyarország helységnévtára (2014) Letöltés helye és ideje: http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=03522 (2014. december 22. és 2015. január 13.)

2011. év Népszámlálás adatai. Bács-Kiskun megye – Baja. Letöltés helye és ideje: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_02_2011.pdf (2015. január 12.)

Szerző

Laki Ildikó: JGYPK, Szegedi Tudományegyetem. Szociológiai Intézet, MTA TK. 6725 Szeged, Boldogasszony sgt. 6., Magyarország. b.laki.ildiko@gmail.com